

**MANAGEMENT AND ECONOMICS
SCIENTIFIC RESEARCH JOURNAL**

**MENEJMENT VA IQTISODIYOT
ILMIY-TADQIQOT JURNALI**

**НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ
ЖУРНАЛ МЕНЕДЖМЕНТА И ЭКОНОМИКИ**

☎ +998 95 651 90 00

✉ journals@timeedu.uz

📍 Shota Rustaveli ko'chasi, 114

🌐 tmijournals.ndc-agency.uz

✈ @TMII_ilmiy_bolim

Bosh muharrir:

Narbayev Sharafatdin Kengeshovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi

Muharrir:

Qarshiyeva Shahnoza Davlatovna

Tahrir hay'ati:

1. Sharipov Kongratbay Avezimbetovich – Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Technical Sciences, Professor.
2. Akhmedov Khojiakbarxon Dilshotovich – Rector of the Tashkent Institute of Management and Economics, Candidate of Economic Sciences (PhD equivalent), Associate Professor.
3. Gulyamov Saidahrar Saidakhmedovich – Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan, Doctor of Economic Sciences, Professor.
4. Mamatov Narzullo Solidjonovich - Professor at the National Research University "Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers," Doctor of Technical Sciences.
5. Sultanov Mansur Kilichovich – Director General of the "Inno" Innovative Educational and Production Technopark under the Ministry of Higher Education, Science and Innovation, Doctor of Technical Sciences, Associate Professor.
6. Shamshieva Nargizakhon Nosirkhoja qizi - Secretary of the Council of Tashkent State University of Economics, Doctor of Economic Sciences, Professor.
7. Mukhamedieva Dildora Kabilovna - Professor at Tashkent University of Information Technologies, Doctor of Technical Sciences
8. Chertovitskiy Aleksandr Stepanovich – Professor at Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers National Research University, Doctor of Economic Sciences.
9. Popkova Yelena Gennadyevna – President of the "Institute of Scientific Communications" of the Russian Federation, Doctor of Economic Sciences, Professor.
10. Dr. Goh Khang Wen – Vice-Rector of INTI International University, Malaysia.
11. Wang Cheng – Associate Professor at the "Hebei Institute of Mechanical and Electrical Technology" in the People's Republic of China, PhD.
12. Yuldoshev Nuritdin Kurbonovich – Professor at Tashkent Institute of Management and Economics, Doctor of Economic Sciences.
13. Akramov Tohir Abdirakhmonovich – Professor at Tashkent Institute of Management and Economics, Doctor of Economic Sciences.
14. Sobirov Azizbek Avazbekovich – Associate Professor at Tashkent State University of Economics, PhD.
15. Rajabov Nazirdjon Razzakovich – Head of the Department of International Scientific Journals and Ratings, Alfraganus University, Candidate of Economic Sciences.
16. Khotamov Ibodullo Sadulloyevich – Professor at Tashkent Institute of Management and Economics, Candidate of Economic Sciences.
17. Turakulov Otabek Kholmizrayevich – Head of the Department of Engineering and Information Technologies at Tashkent Institute of Management and Economics, Doctor of Philosophy in Technical Sciences.
18. Yuldasheva Saodat Arislanovna – Head of the Department of Economics, Tashkent State Transport University, Candidate of Economic Sciences.
19. Giyosidinov Boburbek Baxtiyorovich - Acting Associate Professor at Tashkent State Transport University, Doctor of Philosophy.
20. Primov Sirojiddin Furqat ugli — Senior Lecturer at the Department of Business Management and Finance, Tashkent Institute of Management and Economics, PhD in Economics.

MUNDARIJA

Radjabov B.A.	Ta'lim tizimida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish tajribalari	3
Xakimov Z.A. Xidoyatov M.B.	O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida raqamli brendni shakllantirishda ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri	10
Soliyev D.J. Oxunova D.O.	O'zbekistonda islomiy moliya munosabatlarini joriy etish: muommo va yechimlari	18
Abdulfattoxonova X.	Sun'iy intellekt texnologiyalarining menejmentdagi qo'llanilishi: Imkoniyatlar va xavflar	25
Otaboyev F.O.	Jahon iqtisodiyotida iqtisodiy o'sish nazariyalari evolyutsiyasi va xalqaro kapital parakatini tartibga solish	31
Sharipov Sh.X.	Smart purkagichlar texnologiyalarining adabiy tahlili	44
Mamasoatov D.R.	Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalaridan foydalanish samaradorligini oshirish yo'llari	49
Han Zihao	A study on the impact of china-uzbekistan transportation connectivity projects on regional trade costs (e.g., the china-kyrgyzstan-uzbekistan railway)	54
Zhang Shaojie	A study on the economic effects of chinese aid in promoting the modernization of education in uzbekistan	61
Wang Anning	Trade Characteristics of Uzbekistan's Imports of Fruit and Vegetable Agricultural Products from Xinjiang, China	69
Omonturdiyev O.E.	O'zbekistonda biznesni boshqarish samaradorligini oshirish va moliyaviy resurslarni optimallashtirish istiqbollari	82
Xaydarov S.X.	Bank xizmatlari samaradorligini oshirishda raqamli bank xizmatlarining o'рни va bunda xorijiy mamlakatlar tajribasi	86
Sobirov A.A.	Marketing ekotizimini boshqarish va muvofiqlashtirish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari	92
Akramov T.A.	Korxonalarda raqamli marketing kommunikatsiya strategiyalaridan foydalanish asosida raqobatbardoshligini oshirish	99
Abduraxmonova F.N.	To'qimachilik korxonalarida tejamkor ishlab chiqarishni rivojlantirish	107
Ботиров Л.Б. Хамидова Н.И.	Порядок организации системы бухгалтерского учета в промышленности строительных материалов	112
Hakimov A.L. Bozorboev X.T. Suyunov Y.B.	Aksiyadorlik jamiyatlarida biznes jarayonlarini boshqarishni raqamlashtirishda ilg'or xorijiy tajribalar tahlili	117
Сайдалиева Г.А.	Қишлоқ хўжалиги ерларини баҳолаш ва унинг натижаларидан фойдаланишнинг назарий ва услубий асослари	127
Mullajonov I.T.	Toshkent viloyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish imkoniyatlari	136
Qudratxo'jayev A.Q.	Sanoat korxonalari faoliyatini aylanma iqtisodiyot modeli asosida takomillashtirish	143

JAHON IQTISODIYOTIDA IQTISODIY O'SISH NAZARIYALARI EVOLYUTSIYASI VA XALQARO KAPITALHARAKATINI TARTIBGA SOLISH

Otaboyev Feruzbek Oybek o'g'li

Iqtisodiyot nazariyasi kafedrası dotsenti v.b., PhD

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

e-mail: ba4elor2011@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3409-8299

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqtisodiy o'sish nazariyalarining rivojlanishi va ularning amaliy ahamiyati, xalqaro kapital migratsiyasi muammolariga nazariy qarashlar, iqtisodiy o'sish va xalqaro kapital migratsiyasining o'zaro bog'liqligi, xalqaro kapital oqimlarini tartibga solish masalalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: kapital, iqtisodiy o'sish, migratsiya, YaIM, tovar, nazariyalar.

Abstract: This article examines the development of theories of economic growth and their practical significance, theoretical views on the problems of international capital migration, the relationship between economic growth and international capital migration, and issues of regulating international capital flows.

Key words: capital, economic growth, migration, GDP, commodity, theories.

Аннотация: В данной работе рассматривается развитие теорий экономического роста и их практическое значение, теоретические взгляды на проблемы международной миграции капитала, взаимосвязь экономического роста и международной миграции капитала, вопросы регулирования международных потоков капитала.

Ключевые слова: капитал, экономический рост, миграция, ВВП, товар, теории.

Kirish. Tadqiqotning diqqat markazida zamonaviy davrda iqtisodiy o'sish va xalqaro kapital oqimlari jarayoni turadi. Maqolada iqtisodiy o'sish va xalqaro kapital oqimlarining xususiyatlari tahlil qilingan va tavsiflangan. Ushbu mavzu hozirda chuqur o'rganilmagan va zamonaviy jamiyat sharoitida yangi ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va boshqa tadqiqotlarda qo'shimcha rivojlanishni talab qiladi. Ushbu maqolaning maqsadi iqtisodiy o'sishning mohiyati, vazifalari va asosiy xususiyatlarini, shuningdek, uning xalqaro kapital oqimlari bilan bog'liq muammolarini ko'rib chiqishdan iborat. Iqtisodiy rivojlanishga turli omillar, jumladan, iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy

elementlar ta'sir ko'rsatadi. Iqtisodiyotning o'ziga xos xususiyatlariga qarab, ushbu omillardan biri o'sishning asosiy omili bo'lib xizmat qilishi mumkin. Dastlab, o'sish tovarlar va savdo tufayli bo'lishi mumkin. Oxir-oqibat, texnologik yutuqlar va innovatsiyalar iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchiga aylanishi mumkin. Odatda, bu jarayon nohiziqli tarzda kechadi, mamlakatlarda ko'pincha turli o'sish mexanizmlarining kombinatsiyasi kuzatiladi. Iqtisodiy o'sish uning tarkibiy qismlarini o'zaro bog'laydi, bir sohadagi taraqqiyot boshqa qoldiq sohadagi yutuqlarni rivojlantiradi. Ushbu maqolaning asosiy vazifalari iqtisodiy

o'sish va kapitalning xalqaro harakati nazariyalarini, shuningdek, zamonaviy sharoitlarda kapitalning xalqaro harakati xususiyatlarini tahlil qilishdan iborat. Iqtisodiy o'sish va xalqaro kapital oqimi moddiy farovonlikning ko'payishiga olib keladi va butun insoniyat intilayotgan xarajatlarni minimallashtirish tamoyillariga mos keladi. O'sib borayotgan iqtisodiyot yangi ehtiyojlarni qondirish va ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni mamlakat ichida va xalqaro miqyosda hal qilish uchun ko'proq imkoniyatga ega. Iqtisodiy o'sish har qanday mamlakat iqtisodiyoti

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning metodologik asosi iqtisodiy o'sish va xalqaro kapital oqimlarini o'rganishda nazariy tahlil, qiyosiy baholash va tizimli yondashuvni uyg'unlashtirishdan iborat. Tadqiqot jahon iqtisodiyotida makroiqtisodiy rivojlanish va kapital harakatchanligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni aniqlash uchun ham sifat, ham miqdoriy usullardan foydalangan holda amalga oshiriladi. Tadqiqotda quyidagi uslubiy yondashuvlardan foydalanildi: Nazariy va tarixiy tahlil - iqtisodiy o'sish nazariyalarining klassik va neoklassik modellardan texnologik taraqqiyot va xalqaro kapital harakatini o'z ichiga olgan zamonaviy konsepsiyalargacha bo'lgan evolyutsiyasini kuzatish. Qiyosiy tahlil - iqtisodiy o'sishning asosiy modellari (Kobb-Duglas, Solou, Xarrod-Domar, Rostou va b.) va xalqaro kapital harakati nazariyalari (Xeksher-Olin, Leontev, Kuznets va boshqalar) ni ularning taxminlari, mexanizmlari va hozirgi global sharoitlarga muvofiqligi nuqtai nazaridan taqqoslash.

uchun markaziy o'rinda turadi. Buning sababi shundaki, birinchidan, iqtisodiy o'sish mamlakatning iqtisodiy rivojlanish darajasini, ehtiyojlarni qondirish darajasini va turmush darajasini belgilaydi; ikkinchidan, iqtisodiy o'sish mamlakatning dunyoning boshqa mamlakatlari orasidagi o'rnini, uning raqobatbardoshligini, jahon iqtisodiy va siyosiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatish imkoniyatini belgilaydi; uchinchidan, iqtisodiy o'sish mamlakatning barcha xilma-xilligi bilan rivojlanish istiqbollarini belgilaydi.

Tizimli yondashuv - iqtisodiy o'sish va xalqaro kapital oqimlarini institutsional, texnologik va siyosiy omillar ta'sirida yagona global iqtisodiy tizimning o'zaro bog'liq tarkibiy qismlari sifatida ko'rib chiqish. Tahliliy va statistik umumlashtirish - milliy va xalqaro iqtisodiy rivojlanish uchun umumiy tendensiyalar, determinantlar va oqibatlarni aniqlash imkonini beruvchi oldingi tadqiqotlarning asosiy nazariy g'oyalari va empirik xulosalarini umumlashtirish. Tarkibiy-funksional usullar - milliy iqtisodiyotda xorijiy kapitalning roli va funksiyasini tahlil qilish, uning ijobiy (texnologik transfer, investitsiyalarni rag'batlantirish) va salbiy (bog'liqlik, tashqi qarzning o'sishi) ta'sirini baholash. Tadqiqotda, asosan, ikkilamchi ma'lumotlar manbalariga, jumladan, klassik va zamonaviy iqtisodiy adabiyotlar, xalqaro moliyaviy hisobotlar va yetakchi iqtisodchi olimlarning empirik tadqiqotlariga tayanilgan. Ushbu materiallarning sintezi iqtisodiy o'sish va xalqaro kapital harakati o'rtasidagi nazariy va amaliy bog'liqlikni har tomonlama

tushunish imkonini beradi. Shunday qilib, uslubiy asos kapitalning harakatchanligi iqtisodiy o'sish trayektoriyalariga qanday ta'sir qilishini va iqtisodiy siyosat

Iqtisodiy o'sish va xalqaro kapital oqimlari nazariyalarining tahlili.

Nazariyani ishlab chiqish iqtisodiy nazariyaning turli ilmiy yo'nalishlari vakillari tomonidan amalga oshirilgan, shuning uchun iqtisodiy o'sishning ko'plab modellari yaratilgan. Iqtisodiy o'sish modeli real iqtisodiy jarayonning tenglamalar yoki grafiklar ko'rinishidagi abstrakt, soddalashtirilgan ifodasidir. Iqtisodiyot nazariyasida iqtisodiy o'sish modellarining ikki turi ajratiladi: neoklassik va neokeynscha. Iqtisodiy o'sishning neoklassik modeli erkin raqobat yordamida avtomatik ravishda o'rnatiladigan bozor tizimining optimalligi g'oyasiga asoslanadi, bu esa maksimal nafililikni olish uchun sharoit yaratadi. Shunga ko'ra, mukammal raqobatning optimal o'sish tizimlari modellashtirildi, ammo keyinchalik bir qator shartlar kiritildi: xo'jalik yurituvchi subyektlarning talab va taklif sohasidagi shart-sharoitlar, barcha bozorlarda ishlab chiqarishning texnik imkoniyatlari to'g'risida to'liq xabardor bo'lish zarurati. Amerikaliklar Charlz Kobb va Pol Duglas 20-yillarda. XX asrda iqtisodiy o'sishning ishlab chiqarish funksiyasi yoki Kobb-Duglas modeli deb nomlangan ko'p omilli modeli ishlab chiqildi. U shuni ko'rsatadiki, texnikaning ma'lum darajasida yalpi mahsulot hajmi ikki omilga: kapital va mehnat resurslariga bog'liq. $Y = F(K, L)$ (1) Ya'ni texnologiyaning ma'lum darajasida mahsulot ishlab

zamonaviy globallashtirish jarayonlarida ushbu o'zaro ta'sirlarni qanday optimallashtirishi mumkinligini ko'p o'lchovli baholashga imkon beradi.

chiqarish sarflangan kapital va mehnat miqdoriga bog'liq deb faraz qilinadi. Keyinchalik ishlab chiqarish funksiyasi takomillashtirildi. Xususan, uni hisoblashda vaqt omilini hisobga olish taklif etildi, chunki texnologiya darajasi doimiy ravishda o'sib bormoqda. Ishlab chiqarish funksiyasini vaqt omilini hisobga olgan holda hisoblash birinchi marta Yan Tinbergen tomonidan amalga oshirilgan. Robert Solou tomonidan ishlab chiqilgan iqtisodiy dinamikaning oddiy bir sektorli modeli ilmiy-texnik taraqqiyot iqtisodiy o'sishning yetakchi elementi ekanligini ko'rsatadi. Bu model 1950-yillarda R. Solou tomonidan ishlab chiqilgan. ITTning rolini o'rganish muhim ahamiyatga ega bo'ldi, chunki u iqtisodiy o'sishning nomoddiy omillariga umumiy e'tiborni jalb qildi. Rivojlangan mamlakatlarda fan va ta'lim uzoq muddatli davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanganligi sababli ITTKI xarajatlari ishlab chiqarish funksiyasiga kiritildi. Ishchi kuchi yoki kapital qiymatidagi qisqa muddatli o'zgarishlar bilan bog'liq bo'lmagan YaIMning har qanday o'sishi odatda iqtisodiy nazariyada "Yolg'iz qoldiq" deb ataladi. Iqtisodchilarning fikriga ko'ra, bu muvozanat rivojlangan mamlakatlarda yalpi ichki mahsulot o'sishining 50 foizini tashkil etadi, bu esa ilmiy-texnik taraqqiyot kabi ekzogen omilning natijasidir. R. Solou o'z modelida endogen makroiqtisodiy parametrlarning bir tekis o'sishi bilan tavsiflanadigan muvozanatli iqtisodiy

o'sishni ko'rib chiqadi. Shu bilan birga, u tomonidan ishlab chiqilgan model iste'molning maksimal mumkin bo'lgan darajasi bilan tavsiflanadigan optimal muvozanatli o'sishni tahlil qilish imkonini beradi. Iste'molning maksimal darajasi bilan muvozanatli iqtisodiy o'sishni ta'minlaydigan kapital jamg'arish me'yori E. Felpsning "oltin qoidasi" bilan aniqlanadigan optimal me'yor yoki kapital jamg'arishning oltin me'yori deb ataladi. Urushdan keyingi davrda iqtisodiy o'sishning neoklassik nazariyalari evolyutsiyasi kuzatildi. Iqtisodiy o'sishning hal qiluvchi omili ilmiy-texnik taraqqiyotdir, degan xulosaga nafaqat R. Solou, balki boshqa olimlar ham kelishgan. Xususan, amerikalik iqtisodchi E. Denison iqtisodiy o'sish omillarining 23 ta pozitsiyani o'z ichiga olgan tasnifini ishlab chiqdi. U zamonaviy sharoitda iqtisodiy o'sish sarflangan ishlab chiqarish omillari soni bilan emas, balki ularning sifatining o'sishi va eng avvalo, ishchi kuchi sifatining yaxshilanishi bilan belgilanadi, degan xulosaga keldi.

Iqtisodiy o'sishning eng muhim modellaridan biri tarmoqlararo balans modeli hisoblanadi. Xarajatlar-ishlab chiqarish balansining xarajatlar-ishlab chiqarish usulidan foydalanish nafaqat narxlar, ishlab chiqarish hajmi, investitsiyalar va daromadlarning o'zaro ta'sirida namoyon bo'ladigan iqtisodiyotning turli tarmoqlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganish, balki mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishini prognoz qilish imkonini beradi. Masalan, bir yoki bir guruh mahsulotlarning o'sishini hisobga olgan holda, mamlakat iqtisodiyotining boshqa tarmoqlarining

o'sish ko'lamini va shu orqali iqtisodiy o'sish sur'ati va uning tarmoq tuzilishini aniqlash mumkin. Keynes kapitalistik iqtisodiyotning stixiyali mexanizmi talab va taklif o'rtasidagi muvozanatni ta'minlamasligi ishsizlikka va iqtisodiy rivojlanishning beqarorligiga olib keladi, deb ta'kidlaydi. U va uning izdoshlari samarali talabga ta'sir etuvchi omillarni davlat tomonidan tartibga solishni yoqlab chiqdilar, bu esa iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlaydi. Uning izdoshlari orasida Roy Xarrod, Nikolas Kaldor, Yevsey Domar, Elvin Xansen va Joan Robinson kabi neokeynschilik vakillari bor. Ular Keynes nazariyasiga tayanibgina qolmay, balki uning statikligi, ya'ni oddiy takror ishlab chiqarishning miqdoriy bog'liqliklariga e'tibor qaratishini tanqid qilib, dinamikaga, ya'ni kengaytirilgan takror ishlab chiqarishning miqdoriy bog'liqliklariga e'tibor qaratadilar. Iqtisodiy o'sish va uning sur'atlarini belgilovchi omil, neokeynschilar fikricha,

investitsiyalarning o'sishidir. Iqtisodiy o'sishning ko'rib chiqilayotgan modelida investitsiyalar muhim rol o'ynaydi: bir tomondan, ular milliy daromadning o'sishiga hissa qo'shadi; boshqa tomondan, ular ishlab chiqarish quvvatlarini oshiradi. Daromadning oshishi, o'z navbatida, bandlikni oshiradi. Urushdan keyingi davrda ingliz iqtisodchisi R.F. Xarrod va amerikalik E. Domar va E. Xansen tomonidan ilgari surilgan iqtisodiy o'sishning neokeynscha modellari ikkita farazga asoslangan edi: 1) Milliy daromadning o'sishi faqat kapital jamg'arish funksiyasi bo'lib, kapital unumdorligining o'sishiga ta'sir qiluvchi boshqa barcha omillar (bandlikning o'sishi,

fan-texnika taraqqiyoti yutuqlaridan foydalanish darajasi va ishlab chiqarishni tashkil etishning yaxshilanishi) istisno qilinadi. Shunday qilib, Xarrod va Domar modellari bir omilli modellardir. 2) Kapital sig'imi ishlab chiqarish omillari baholarining nisbatiga bog'liq bo'lmay, faqat ishlab chiqarishning texnikaviy sharoitlari bilan belgilanadi. Harrod-Domar iqtisodiy o'sish modeliga ko'ra, har bir iqtisodiyotda eskirgan va ishdan chiqqan kapital tovarlar (binolar, uskunalar va materiallar) ni qayta tiklash maqsadida milliy daromadning ma'lum bir qismini jamg'arish lozim. Modelning asosiy vazifasi daromadlarning barqaror o'sish sur'atini aniqlashdan iborat. "O'ta uzoq" davrda iqtisodiy o'sish muammosini o'rganishga turli yondashuvlar orasida iqtisodiy dinamikani jamiyat sifat evolyutsiyasining global tarixiy nuqtayi nazaridan tahlil qilish alohida o'rin tutadi. Ushbu yondashuv iqtisodiy o'sish bosqichlarining muqobil nazariyalarini yaratishga olib keldi [5]. Iqtisodiy o'sish bosqichlari nazariyasi V.Rostou. U. Rostou o'z

Xalqaro kapital harakati muammolariga doir nazariyalar. G'arb iqtisodiy adabiyotlarida kapitalning xalqaro harakati nazariyasiga katta e'tibor qaratilgan. 1960-yillardan boshlab kapital qabul qiluvchi mamlakatlar iqtisodiyoti bo'yicha ishlar mavjud. Bu davrda shiddatli milliy-ozodlik harakati natijasida siyosiy xaritada ko'plab mustaqil rivojlanayotgan davlatlar paydo bo'ldi. Ushbu jarayon natijasida kapital harakatining xalqaro oqimlarida uning rivojlangan mamlakatlardan

nazariyasini yaratar ekan, bir tomondan, iqtisodiy rivojlanish jarayoni iqtisodiy o'sishni tahlil qilishda an'anaviy ravishda tadqiqot mavzusini tashkil etuvchi munosabatlar tizimi (ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilar o'rtasidagi o'zaro ta'sir, "jamg'aruvchilar" va investorlarning rejalarini muvofiqlashtirish, investitsiyalarni rivojlantirish) bilan cheklanmasligini ko'rsatishga harakat qildi. Ikkinchi tomondan, u ishlab chiqaruvchi kuchlar va ishlab chiqarish munosabatlari, mulkchilik munosabatlari, kapitalistlar va yollanma ishchilarning sinfiy kurashi bilan belgilanadigan, Marks nazariyasi kabi qat'iy bo'lmagan iqtisodiyot va umuman jamiyatning tarixiy evolyutsiyasi nazariyasini yaratishga intildi. U. Rostou fikriga ko'ra, jamiyatning butun tarixiy evolyutsiyasini bosqichlarga bo'lish uchta asosiy fundamental xususiyatdagi farqlarga asoslanishi kerak: texnologik rivojlanish darajasi, ishbiarmonlik faolligi darajasi va iste'mol darajasi.

rivojlanayotgan mamlakatlarga o'tish tendensiyasi yuzaga keldi. Taniqli G'arb iqtisodchilari S. Kuznets, G. Xaberner, G. Mayer va boshqalar o'z asarlarida rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy o'sishni rejalashtirish zamonaviy sharoitlarda mamlakat iqtisodiyotiga chet el kapitalini kiritish imkoniyatisiz tasavvur qilib bo'lmamasligini isbotlamoqdalar. Ushbu mualliflar xorijiy kapitalning rivojlanayotgan iqtisodiyotga ijobiy ta'siri uning milliy iqtisodiyotga qanday shaklda kirib kelishidan qat'i nazar: xususiy to'g'ridan to'g'ri investitsiyalar va kreditlar

shaklida, davlat investitsiyalari va kreditlari shaklida yoki boshqa har qanday shaklda bo'lishidan qat'i nazar, barcha hollarda ijobiy ta'sir ko'rsatadi, degan g'oyani ilgari suradilar. Har bir holatda chet el kapitalini milliy farovonlikka erishishning eng samarali vositasi sifatida asoslovchi va tavsiya qiluvchi dalillar topiladi. Sanoatga to'g'ridan to'g'ri xususiy sarmoya kiritish nafaqat rivojlanayotgan mamlakatlarga milliy boylikning sof o'sishini olib keladi, balki mamlakatning texnik va madaniy darajasini oshirishga hissa qo'shadigan, malakali kadrlarni tayyorlash va eng zamonaviy texnologik usullarni tarqatishga yordam beradigan xorijiy mutaxassislarning oqimini ham ta'minlaydi. Transport, aloqa va kommunal xo'jalikka davlat investitsiyalari milliy faollikni rag'batlantiruvchi eng kuchli rag'batlardan biri hisoblanadi. Darhaqiqat, bir tomondan, milliy iqtisodiyotga jalb qilingan va samarali foydalanilgan xorijiy kapital iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir

ko'rsatadi, qoloqlikni bartaraf etishga yordam beradi va jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashadi. Boshqa tomondan, xorijiy kapitalni jalb qilish muayyan majburiyatlarni yuklaydi, qarz oluvchi mamlakatning kreditorga qaramligining turli shakllarini vujudga keltiradi va tashqi qarzning keskin oshishiga sabab bo'ladi. Shunday qilib, milliy iqtisodiyot uchun chet el kapitali noaniq oqibatlarga olib kelishi mumkin. Shu munosabat bilan, eng avvalo, o'z resurslaridan foydalanishni chuqurlashtirish va milliy kadrlar malakasini oshirishga qaratilgan texnikaviy yordamni kengaytirish, shundan keyingina kreditlar ko'rinishidagi investitsiyalarni jalb etish masalasi qo'yilmoqda. Boshqacha aytganda, siz avval o'z moliyangizdan samarali foydalanishni o'rganishingiz, keyin esa iqtisodiyotimizga xorijiy kapitalni qabul qilishingiz kerak. Kapitalning xalqaro harakati - bu kapitalning chet elda joylashishi va faoliyat ko'rsatishidir [11].

O.Xeksher va B.Olin nazariyasi.

Birinchi jahon urushining halokatli oqibatlari Yevropaning sanoati rivojlangan mamlakatlarida ishlab chiqarish omillari - ishchi kuchi, yer va kapital tarkibida global o'zgarishlarga olib keldi. Iqtisodchilar O. Xeksher va B. Olin ishlab chiqarish omillari nisbati nazariyasini ishlab chiqdilar, unga ko'ra mamlakat iqtisodiyoti shunday mahsulotlarni ishlab chiqarishga ixtisoslashishi kerakki, ularni ishlab chiqarish uchun ortiqcha mavjud bo'lgan ishlab chiqarish omillaridan foydalanish zarur. Bu omillarning arzonligi raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish imkonini beradi. Ularning asosiy

nazariy qoidalari quyidagilardan iborat: Mamlakatlar (mintaqalar) ishlab chiqarishning ortiqcha (nisbatan kamyob bo'lmagan) omillaridan intensiv foydalaniladigan mahsulotlarni eksport qilishi va ular uchun kamyob bo'lgan omillardan intensiv foydalaniladigan mahsulotlarni import qilishi kerak; Xalqaro (mintaqalararo) savdoda tegishli sharoitlarda omillar narxlarining tenglashish tendensiyasi kuzatiladi. Tovarlar eksporti va importi o'rnini ishlab chiqarish omillari harakati egallashi mumkin. Xeksher va Olin nafaqat savdoni, balki ishlab chiqarish omillarining xalqaro (mintaqalararo) harakatini ham

erkinlashtirish maqsadga muvofiqligini asoslab berdilar. Yana bir bor ta'kidlaymizki, yuqoridagi postulatlar va xulosalar hech qanday xalqaro o'ziga xoslikka ega emas. Ushbu nazariya to'liq mintaqalararo munosabatlar shartlari doirasida, ayniqsa, tovar ayirboshlashga nisbatan bir mamlakat mintaqalari o'rtasida ishchi kuchi va kapital harakati turli mamlakatlar o'rtasidagiga qaraganda ancha kam to'siqlarga duch keladi. Xeksher va Olinning xulosalaridan shunday xulosa kelib chiqadiki, qoloq yoki rivojlanayotgan mamlakatlar (mintaqalar), odatda, kapitalning kuchli taqchilligi va ishchi kuchining ortiqchaligiga ega bo'lgan holda, ko'p mehnat talab qiladigan mahsulotlarni ishlab chiqarish va eksport qilishga ixtisoslashishi kerak. Katta miqdorda ishlab turgan kapital (shu jumladan, ilmiy-texnikaviy) to'plangan rivojlangan mamlakatlar (mintaqalar) kapital sig'imli mahsulotlarni eksport qilishga intilishlari lozim. Qishloq xo'jaligi yer maydonlari katta va aholi zichligi nisbatan past bo'lgan mamlakatlar (mintaqalar) qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportini kengaytirishdan manfaatdor. E'tibor bering, yer va boshqa tabiiy resurslar harakatlanmaydigan omillar bo'lib, faqat ulardan foydalanish mahsulotlari harakatlanishi mumkin. Xeksher-Olin nazariyasining asosiy farazlari va talqinlari keyingi o'n yilliklarda sinovdan o'tkazildi va tuzatildi. Xususan, tovarlarni eksport va import qilishning muvofiq tuzilmasini tanlash uchun nafaqat ishlab chiqarish omillarining bevosita xarajatlarini, balki iste'mol qilinadigan xomashyo va materiallarda jamlangan bilvosita xarajatlarni ham hisobga olish zarurligi

aniqlandi. Ushbu tahliliy vazifa ancha keyinroq V.Leontev tomonidan tarmoqlararo balans usuli asosida amalga oshirildi. [6] Xalqaro savdo haqidagi g'oyalar shunchalik kutilmagan ediki, ular iqtisodiy fanga V.Leontev paradoksi nomi bilan kirib keldi. Bu paradoks shundan iboratki, nazariyaga qarama-qarshi o'laroq, mehnat resurslari ortiqcha bo'lgan mamlakatlar kapital sig'imli mahsulotlarni, kapital sig'imli mamlakatlar esa mehnat sig'imli mahsulotlarni eksport qiladi. V.Leontev topilgan paradoksning birinchi tushuntirishini taklif qildi. Uning fikricha, AQShda ishchilarning mehnat unumdorligi (demak, tovarlarning mehnat sig'imi) juda yuqori, bu ortiqcha kapital natijasida emas, balki yuqori madaniy daraja, malaka va ishlab chiqarishni tashkil etish tufayli yuzaga keladi. Ma'lum bo'lishicha, Qo'shma Shtatlardagi ishchining bir yillik mehnati chet eldagi ishchining uch yillik mehnatiga teng ekan. Natijada AQSH kapital xarajatlarni tejash va mehnat resurslarining nisbiy ortiqchasidan foydalanish maqsadida tashqi savdoga murojaat qilishga majbur bo'lmoqda. V.Leontevning tushuntirishicha, ishlab chiqarish omillari yig'indisini kapital, yer, mehnat va tashkil etishga keltirib bo'lmaydi. Biz mehnatning bir necha turlari (yuqori, o'rta va malakasiz) mavjudligini va ularni ishlab chiqarishning o'ziga xos omiliga aylantiradigan boshqaruv qobiliyatlaridagi farqlarni yodda tutishimiz kerak. Bir so'z bilan aytganda, ishlab chiqarish omillarini bo'laklarga ajratib, ular o'rtasida nozikroq, aniqroq tafovutlar o'tkazish zarur. Ishlab chiqarish omillarining tabaqalanishini hisobga olgan holda jahon savdosining

tuzilishi Xeksher-Olin nazariyasi xulosalariga ancha mos keladi. Keyingi yillarda V. Leontevning kashfiyotiga keng munosabat bildirildi. Turli mamlakatlarning ko'plab iqtisodchilari Leontev paradoksini tushuntirib, bu mavzuni muhokama qilishdi. Natijada

Tahlil va natijalar. Iqtisodiy o'sish va kapital oqimlari bo'yicha empirik dalillar Empirik baholash xalqaro kapital harakati va iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari o'rtasidagi aniq, ammo kontekstga bog'liq bog'liqlikni ko'rsatadi. Ushbu bog'liqlikning yo'nalishi va hajmi qabul qiluvchi mamlakatlarning institutsional arxitekturasini va makroiqtisodiy barqarorligi bilan kuchli bog'liq. UNCTAD (2024) va Jahon bankining (2023) umumlashtirilgan ma'lumotlariga ko'ra, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning (TXI) global oqimi 2010-yildagi taxminan 1,3 trillion AQSH dollaridan 2023-yilda 1,6 trillion AQSH dollarigacha kengaydi, bu jahon yalpi ichki mahsulotining taxminan 2 foizini tashkil etadi. Ushbu oqimlarning tarkibiy tuzilishi umumiy oqimlarning yarmidan ko'pini o'zlashtirgan rivojlanayotgan va rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda konsentratsiyaning davom etayotganligini ko'rsatadi. Shunga qaramay, hududiy taqsimot juda notekis bo'lib qolmoqda: Sharqiy va Janubi-Sharqiy Osiyo global to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning uchdan bir qismini jalb qilgan bo'lsa, Sahroi Kabirdan janubdagi Afrika besh foizdan kamroq ulushga ega. 2010-2023-yillarda 50 ta rivojlanayotgan va o'tish iqtisodiyoti mamlakatlari bo'yicha ma'lumotlarga asoslangan panel hisob-kitoblari shuni ko'rsatadiki, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy

qiyosiy ustunlik nazariyasi yanada rivojlantirilgan. U texnologik taraqqiyot tushunchasi va uning notekis taqsimlanishini, kompaniyalardan tashqari jamg'armalarni, mamlakatlar o'rtasidagi ish haqi farqini va boshqalarni o'z ichiga ola boshladi.

investitsiyalar oqimining 1 foizga o'sishi teng sharoitlarda real YaIMning o'rtacha 0,35 foizga o'sishi bilan bog'liq. Biroq, bu ijobiy bog'liqlik faqat institutsional sifat Jahon boshqaruv indeksining o'rtacha ko'rsatkichidan yuqori bo'lgan mamlakatlarda statistik ahamiyatga ega. Zaifroq institutsional sharoitlarda kapital oqimlarining o'sishga ta'siri resurslarni samarasiz taqsimlash, renta izlash xatti-harakatlari va makroiqtisodiy o'zgaruvchanlik tufayli neytral yoki hatto salbiy bo'ladi. Mamlakatlararo taqqoslashlar bu asimmetriyani yanada kuchaytiradi. Singapur, Polsha va Janubiy Koreya kabi izchil siyosat asoslari va yaxshi tartibga solingan moliyaviy tizimlar bilan ajralib turadigan iqtisodiyotlar xalqaro kapital oqimini unumdorlikni oshirish va eksportni diversifikatsiya qilishga muvaffaqiyatli aylantirdilar. Aksincha, 2010-yillarning o'rtalarida Argentina yoki Nigeriya kabi nozik boshqaruv tuzilmalariga ega bo'lgan iqtisodiyotlar sezilarli nominal oqimlarga qaramay, kapital qochishi, valyuta kursining qadrsizlanishi va inflyatsiya bosimining takroriy epizodlarini boshdan kechirdilar. Qisqa muddatli moliyaviy oqimlar, xususan, portfel investitsiyalar keskin farq qiluvchi dinamikaga ega bo'ldi. Global noaniqlik davrlarida (masalan, 2008-2009-yillardagi moliyaviy inqiroz va 2020-yildagi COVID-19 pandemiyasi)

to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimiga bog'liq bo'lmagan iqtisodiyotlar o'rtacha 2,4 foizga qisqargan bo'lsa, asosan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimiga asoslangan iqtisodiyotlar atigi 0,9 foizga qisqargan (XVF, 2024-yil). Ushbu

Nazariy kontekstlashtirish. Kuza-tilgan empirik qonuniyatlar neoklassik va endogen o'sish paradigmalariga mos keladi, ammo ularning har biri o'ziga xos talqin tushunchalarini beradi. Neoklassik nuqtayi nazardan, Solou-Sveyn modelida rasmiylashtirilganidek, kapital jamg'arilishi ishlab chiqarish o'sishining asosiy determinanti bo'lib, daromadlilikning pasayish nuqtasigacha xizmat qiladi. Bunda texnologik taraqqiyot asosiy kompensatsiya mexanizmi bo'lib, uzoq muddatli barqaror kengayish imkonini beradi. Yangi industrial iqtisodiyotga ega bo'lgan mamlakatlar tajribasi bu taxminni tasdiqlaydi: xorijiy investitsiyalarning texnologik jihatdan taraqqiy etgan tarmoqlarga kirib kelishi bu mamlakatlarga ichki kapitalning cheklangan shakllanishidagi cheklashlarni chetlab o'tish imkonini berdi. Romer (1990) va Lukas (1988) tomonidan ilgari surilgan endogen o'sish tizimi o'sish jarayonining ajralmas tarkibiy qismlari sifatida innovatsiyalar, bilimlarni tarqatish va inson kapitalini

Institutsional va siyosiy jihatlar. Kapital oqimi va o'sish o'rtasidagi o'zaro ta'sir nafaqat miqdoriy omillar, balki ichki institutlarning sifat xususiyatlari bilan ham bog'liq. Shaffof tartibga solish tizimi, oldindan taxmin qilish mumkin bo'lgan soliq rejimi va samarali qonun ijrosiga ega bo'lgan mamlakatlar barqaror va uzoq muddatli investitsiyalarni jalb qilishga

natijalar uzoq muddatli, unumdorlikka yo'naltirilgan kapital spekuliyativ yoki qisqa muddatli moliyaviy harakatlarga qaraganda ko'proq bardoshli va barqaror o'sish ta'sirini keltirib chiqarishi haqidagi fikrni empirik jihatdan tasdiqlaydi.

shakllantirishni o'z ichiga olgan holda nazariy chegarani kengaytiradi. Empirik dalillar shuni ko'rsatadiki, Xitoy, Singapur va Estoniya kabi ITTKI intensiv investitsiya va innovatsion salohiyatga e'tibor qaratadigan iqtisodiyotlar xalqaro kapitaldan resurslarga asoslangan yoki iste'molga yo'naltirilgan oqimlarga qaraganda yuqori marjinal o'sish foydalarini oladi. Bundan tashqari, global moliyaviy tizimlarning raqamlashtirilishi kapital o'tkazish mexanizmlarini qayta shakllantirdi. FinTech platformalari, blokcheynga asoslangan to'lov tizimlari va raqamli investitsiya kanallari tranzaksiya xarajatlarini sezilarli darajada kamaytirdi va moliyaviy inklyuzivlikni oshirdi. Shunga qaramay, ushbu innovatsiyalar tizimli xavflarni ham keltirib chiqaradi, jumladan, kiberzaifliklar, algoritmik beqarorlik va global moliya bozorlarida tez yuqish ehtimoli mavjud. Binobarin, samarali raqamli tartibga solish asoslari an'anaviy makroprudensial siyosat vositalarining muhim to'ldiruvchisiga aylanmoqda.

moyil bo'ladi. Aksincha, institutsional shaffoflik va siyosatning nomuvofiqligi samarali xorijiy investitsiyalarni rag'batlantirmaydi va kapitalning o'zgaruvchanligini oshiradi. Empirik holatlarni taqqoslash ushbu institutsional nomutanosibliklarni ko'rsatadi. Masalan, Vetnam maqsadli eksportni

rag'batlantirish siyosati va maxsus iqtisodiy zonalarini (EIZ) tashkil etish orqali to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni sanoat rivojlanishiga muvaffaqiyatli integratsiyalashuviga erishdi. 2010-2022-yillarda mamlakatda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning yalpi ichki mahsulotga nisbati o'rtacha 6,5 foizni tashkil etdi, bu esa yalpi ichki mahsulotning o'rtacha yillik o'sish sur'ati 6,3 foizga to'g'ri keldi (Jahon banki, 2023-yil). Aksincha, xuddi shu davrda qisqa muddatli spekulativ kapitalga haddan tashqari tayangan iqtisodiyotlar, masalan,

Integratsiyalashgan talqin va istiqbolli istiqbol. Nazariy va empirik ma'lumotlarni umumlashtirgan holda, natijalar xalqaro kapital harakatchanligi uchta o'zaro bog'liq sharoitda iqtisodiy o'sishga ijobiy hissa qo'shishini tasdiqlaydi: Institutsional yetuklik tartibga solishning shaffofligi, hisobdorligi va shartnomalarning samarali bajarilishi bilan tavsiflanadi; Absorbsion salohiyat - inson kapitalini shakllantirish, texnologik tayyorgarlik va kapitalni samarali taqsimlash mexanizmlarini o'z ichiga oladi; Strategik muvofiqlik - kapitalni yuqori qo'shilgan qiymatli, eksportga yo'naltirilgan va innovatsiyalarni talab qiladigan sohalarga maqsadli yo'naltirishni o'z ichiga oladi. Ushbu shartlar mavjud bo'lmaganda, kapital oqimlari vaqtinchalik o'sish turtkilarini keltirib chiqarishi

Xulosa va takliflar. Iqtisodiy o'sish yetakchi o'rinni egallagan kapitalning tana-zzul yoki depressiyaga qaraganda ancha murakkab hodisadir. U o'zining tuzilishi, omillari, manbalari va oqibatlariga ega. Aslida, o'ziga xos turlar mavjud bo'lib,

Turkiya moliyaviy qizib ketish, valyuta qadrsizlanishi va makroiqtisodiy beqarorlikni boshdan kechirdi. Shunday qilib, dalillar siyosat xulosasini qo'llab-quvvatlaydi: kapital oqimlari izchil institutsional va makroiqtisodiy asoslarga kiritilgandagina o'sishni tezlashtirishi mumkin. Bu nafaqat oqilona pul-kredit va fiskal siyosatni, balki xorijiy va mahalliy korxonalar o'rtasida aloqalarni yaratish, mulk huquqlarini himoya qilish, ta'lim va innovatsion tizimlarga barqaror investitsiyalarni nazarda tutadi.

mumkin, ammo barqaror rivojlanishga aylanmasligi mumkin. Bu kapitalning harakatchanligi uzoq muddatli o'sishning zarur, ammo yetarli bo'lmagan omili ekanligini ta'kidlaydi.

Kengroq ma'noda, globallashuvning afzalliklari milliy iqtisodiyotlarning ichki tarkibiy tayyorgarligiga bog'liq. Shu sababli, kelajakdagi tadqiqotlar mikro darajadagi uzatish mexanizmlariga, jumladan, firma darajasidagi unumdorlik reaksiyalariga va kapital vositachiligini qayta shakllantirishda raqamli moliyaning roliga e'tibor qaratishi kerak. Bu esa inklyuziv, innovatsion va barqaror iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish uchun xalqaro kapitaldan qanday foydalanish mumkinligini chuqurroq tushunish imkonini beradi.

ularni turli tasniflash mezonlari bo'yicha tanlash mumkin. Masalan, asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlarning (YAIM, aholi jon boshiga YAIM, ishlab chiqarish samaradorligi va

h.k.) o'sish sur'atlariga ko'ra sekin, jadal va barqaror iqtisodiy o'sish; iqtisodiy resurslardan foydalanish darajasiga ko'ra ekstensiv va intensiv o'sish; milliy va jahon xo'jaliklari o'rtasidagi o'zaro ta'sir xarakteriga ko'ra eksportni kengaytiruvchi, importni o'rnini bosuvchi va barbod qiluvchi o'sish; amaldagi qonunchilikka nisbatan huquqiy, xufiyona va jinoiy o'sish va h.k. Zamonaviy iqtisodiy o'sish global xarakterga egaligi va muayyan milliy iqtisodiyotlarning raqobatbardoshligiga sezilarli darajada bog'liqligi bilan ajralib turadi. U klassik qiyosiy afzalliklar bilan emas, balki o'zaro bog'liq determinantlarning murakkab tizimi bilan belgilanadi. Iqtisodiy o'sishning asosiy zamonaviy modellari, har qanday modellar kabi, real iqtisodiy jarayonning tenglamalar yoki grafiklar ko'rinishidagi mavhum, soddalashtirilgan ifodasidir. Har bir modeldan oldingi bir qator farazlar dastlab natijani real jarayonlardan uzoqlashtiradi, ammo shunga qaramay, iqtisodiy o'sish kabi murakkab hodisaning alohida jihatlari va qonuniyatlarini tahlil qilish imkonini beradi. Xalqaro iqtisodiy munosabatlarda xalqaro harakati jahon iqtisodiyotiga katta ta'sir ko'rsatadi. 70-yillarning boshlarida avj olgan kapital bozorlarining baynalmilallashuv jarayoni bozor iqtisodiyoti davlatlari o'rtasida kapitallar oqimi hajmining tobora ortib borishida namoyon bo'lmoqda. To'g'ridan to'g'ri va portfel investitsiyalarning umumiy o'sishi, uzoq muddatli va qisqa muddatli kreditlar hajmining ko'payishi, valyuta bozoridagi operatsiyalar

ko'lamining o'sishi va boshqalar shundan dalolat beradi. Jahon iqtisodiyoti rivojlanishida rag'batlantiruvchi rol o'ynab, kapitalning xalqaro harakati kapitalni eksport va import qiluvchi mamlakatlar uchun turli oqibatlarni keltirib chiqaradi. Kapitalni import qiluvchi mamlakatlar uchun ijobiy oqibatlar quyidagicha bo'lishi mumkin: tartibga solinadigan kapital importi kapitalni qabul qiluvchi mamlakatning iqtisodiy o'sishiga yordam beradi; Jalb etilgan kapital yangi ish o'rinlarini yaratadi; Xorijiy kapital yangi texnologiyalar va samarali boshqaruvni olib keladi hamda mamlakatda ilmiy-texnik taraqqiyotni jadallashtirishga yordam beradi. Kapital oqimi qabul qiluvchi mamlakatning to'lov balansini yaxshilashga yordam beradi. O'z navbatida, chet el kapitalini jalb qilishning salbiy oqibatlari ham mavjud: Chet el kapitalining oqib kelishi mahalliy kapitalni "ezib" yoki uning harakatsizligidan foydalanib, uni foydali tarmoqlardan siqib chiqaradi. Natijada muayyan sharoitlarda mamlakatning bir tomonlama rivojlanishiga va uning iqtisodiy xavfsizligiga tahdid solinishiga olib kelishi mumkin. Kapital importi ko'pincha o'z hayotiylik davrini o'tab bo'lgan, shuningdek, aniqlangan sifatsiz xususiyatlar natijasida ishlab chiqarishdan to'xtatilgan tovarlarni qabul qiluvchi mamlakat bozoriga kiritish bilan bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Avdokushin E.F., *International economic relations: Proc. allowance. - 4th ed., revised and additional - M.: IVTs "Marketing," 1999—p. 264.*

2. Agapova T.A., Seregina S.F. *Macroeconomics: Textbook* / Ed. Doctor of Economics, prof. A.V. Sidorovich; Moscow State University M.V. Lomonosov - 6th ed., stereotype. - M.: Publishing house "Delo and Service," 2004 - p.448.
3. Bulatova, A.S., *Economics: Textbook*, 3rd ed., revised and additional - M.: Economist, 2003. - p. 896.
4. Vidyapin V.I., Dobrynin A.I., Zhuravleva G.P., Tarasevich L.S., *Economic theory: Textbook—M.: INFRA-M*, 2003, p. 714.
5. Zhuravleva G.P., *Economics: Textbook*. - M.: Lawyer, 2001. - p.574.
6. Ivashovsky S.N., *Macroeconomics: Textbook* / 2nd ed. 472.
7. McConnell K.R., Brew S.L., *Economics: principles, problems and politics: Per. from the 13th English ed.* - M.: INFRA - M, 1999.- XXXIV, p. 974.
8. Matveeva T.Yu., *Course of lectures on macroeconomics*, p. 250.
9. N. G. Mankiw, *Macroeconomics. Per. from English—M.: MGU Publishing House*, 1994.—p. 736.
10. Sidorovich A.V., *Course of economic theory: General foundations of economic theory. Microeconomics. Macroeconomics. Fundamentals of the National Economy: Textbook; Moscow State University M.V. Lomonosov. - 2nd ed., revised. And extra. - M.: publishing house "Business and Service,".: 2001.-p. 832.*
11. Otaboyev F.O. *Iqtisodiy o'sish va investitsion resurslar: mutanosiblikning o'sishga ta'siri va ahamiyati // Muhandislik va iqtisodiyot. – T., 2025. – № 3. –p. 319.*
12. Tumanova E.A., Shagas N.L. *Long-term aspect. - M.: Faculty of Economics, Moscow State University, TEIS. 1997.- p. 121.*
13. Chepurin MN, *Course of economic theory: textbook / Kirov. - page 624.*
14. Fischer C, Dornbusch R, Schmalenzi R. *Economics: Per. from English. from 2nd ed. -- M.: "Delo LTD," 1995.-- p. 864.*
15. Otaboev F.O. *A study on capital investments and economic growth of Uzbekistan // Asian Journal of Research in Business Economics and Management. ISSN: 2249- 7307 Vol. 12, Issue 5, May 2022, pages 42-48. DOI: 10.5958/2249-7307.2022.00052.4.7307*
16. Yuryeva T.V., Maryganova E.A. *Economic theory: MACROECONOMICS: Educational and methodical complex. - M.: 2008. - p. 286.*
17. Khushnud, Z., Tokhir, S., & Zhou, Q. (2020, July). *Analyzing Characteristics and Trends of Economic Growth in the Sectors of the National Economy of Uzbekistan. In the 4th International Symposium on Business Corporation and Development in Southeast and South Asia under the B&R Initiative (ISBCD 2019) (pp. 132-137). Atlantis Press.*
18. Otaboev F.O. *Economic growth and factors influencing it. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural, and social sciences. Scientific Journal VOLUME 2 | ISSUE 6 ISSN 2181-1784. <https://doi.org/10.24412/2181-1784-2022-6-696-709>*
19. Xajiev, B., Yusupov, R., Sharipov, Q., & Otaboev, F. (2020). *GLOBAL ECONOMIC DEVELOPMENT. The archive of scientific research. 1 (10). 2020. https://scholar.google.com/scholar?cluster=7646407432718170493&hl=ru&as_sdt=2005&scioldt=0,5.1696*
20. Rasulev A. *New opportunities for economic development of Uzbekistan / A. Rasulev, S. Voronin, T. Shomurodov // Чаonuc економічних реформ. – 2022. – No 1(45). – С. 30–38*
21. Sadullayevna, K. L., & Rashidovna, Q. G. (2021). *Analysis of the Relationship Between Trade Costs and Uzbekistan's Bilateral Trade: Theories and Concepts. International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development, 3(3), 132-140.*
22. Otaboev F.O. *The mechanism of increasing the balance between economic growth and capital resources. Bulletin of Khorezm Mamun Academy: scientific journal.-№4-1 (88), 2022 ў. – 237-239 p. <http://mamun.uz/uz/page/56>.*

23. Shomurodov Tokhir Boymurod ugli, Kuziyeva Gulnoza Rashidovna "A STUDY ON THE REGIONAL LEVEL OF ECONOMIC GROWTH AND THE PRINCIPLES OF ITS CHANGE" Asian Journal of Research in Business Economics and Management ISSN: 2249-7307 Vol. 12, Issue 4, April 2022 SJIF 2022 = 8.529 A peer-reviewed journal

24. SHOMURODOV, T., & HONGEN, Y. (2020). A gravity model study on trade cost and foreign trade nexus: the case of Uzbekistan and its selected partners. ECLSS Online 2020.

Ingliz tili muharriri: Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi
Musahhih: Vahobova Marfua Mirkamalovna
Sahifalovchi va dizayner: Zoirov Sardor Ziyodin o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda **"Management and Economics Scientific Research Journal"** jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El. pochta: journals@timeedu.uz

Tel.: +998 95 651 90 00

"Management and Economics Scientific Research Journal" jurnali 19.09.2024-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 404368-son reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. Litsenziya raqami:

C-5669639

PNFL: 308906510

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yakkasaroy tumani
Shota Rustaveli ko'chasi, 114